

РОЗУМНІСТЬ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ IN ABSENTIA

REASONABLENESS OF TERMS IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN ABSENTIA

Калінніков О.В., адвокат, доктор філософії,
докторант

Київський університет інтелектуальної власності і права
Національного університету «Одеська юридична академія»

У даній науковій статті автором на підставі відповідного методологічного інструментарію досліджено розумність строків у кримінальному провадженні in absentia. Визначено, що розумність строків є загальною засадою кримінального провадження, якій повинні відповідати зміст та форма кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia). Така загальна засада кримінального провадження як розумність строків у повній мірі кореспондується з приписами міжнародних договорів, у тому числі, статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтею 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, статтею 10 Загальної декларації прав людини. Водночас, розумність строків у кримінальному провадженні не можна ототожнити з вимогою швидкості розгляду справи, оскільки поспішний розгляд справи неодмінно призведе до його формальності і поверховості, що суперечить завданням кримінального провадження та не відповідає міжнародним договорам та практиці Європейського суду з прав людини. З огляду на положення кримінального процесуального законодавства України кримінальне провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia), яке складається з спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження спрямованого на проведення досудового розслідування та судового провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого: 1) при переховуванні підозрюваного, обвинуваченого від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України 2) при проведенні за рішенням уповноваженого органу обміну підозрюваного, обвинуваченого як військовополоненого. Доведено, що порядок кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia) одночасно: 1) виступає способом реалізації розумності строків у кримінальному провадженні, обвинувачений свідомо переходить від органів слідства та суду; 2) є певною гарантією дотримання розумних строків досудового розслідування та судового розгляду.

Ключові слова: спеціальне досудове розслідування, спеціальне судове провадження, кримінальне провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (in absentia), загальні засади кримінального провадження, розумність строків.

In this research article, the author uses the relevant methodological tools to study the reasonableness of terms in criminal proceedings in absentia. It is determined that the reasonableness of terms is a general principle of criminal proceedings which must be met by the content and form of criminal proceedings in the absence of a suspect or an accused person (in absentia). Such a general principle of criminal proceedings as the reasonableness of time is fully consistent with the provisions of international treaties, including Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Article 14 of the International Covenant on Civil and Political Rights, and Article 10 of the Universal Declaration of Human Rights. At the same time, the reasonableness of the time limits in criminal proceedings cannot be equated with the requirement of speedy consideration of the case, since hasty consideration of the case will inevitably lead to its formality and superficiality, which contradicts the objectives of criminal proceedings and does not comply with international treaties and the case law of the European Court of Human Rights. Given the provisions of the criminal procedure legislation of Ukraine, criminal proceedings in the absence of a suspect or accused (in absentia), which consists of a special pre-trial investigation and special court proceedings, are aimed at conducting pre-trial investigation and court proceedings in the absence of a suspect or accused: 1) when the suspect or accused is hiding from the investigation and court authorities in the temporarily occupied territory of Ukraine 2) when the suspect or accused is exchanged as a prisoner of war by a decision of an authorized body. It is proved that the procedure for criminal proceedings in the absence of a suspect or an accused (in absentia) simultaneously 1) serves as a way to implement the reasonableness of terms in criminal proceedings in which the suspect or accused deliberately hides from the investigation and court authorities; 2) is a certain guarantee of compliance with reasonable terms of pre-trial investigation and trial.

Key words: special pre-trial investigation, special court proceedings, criminal proceedings in the absence of a suspect or accused (in absentia), general principles of criminal proceedings, reasonableness of terms.

Дослідженню питання забезпечення розумності строків у кримінальному провадженні присвятили свої праці багато вітчизняних науковців, серед яких, зокрема: М. М. Ахмедов, О. Я. Баєв, О. А. Банчук, І. В. Гловюк, О. А. Гончаренко, Й. І. Горінецький, Б. М. Дердюк, Л. В. Дробчак, С. О. Заїка, К. Б. Калиновський, Р. О. Куйбіда, О. П. Кучинська, Л. М. Лобойко, В. В. Михайленко, І. А. Нестерова, О. Б. Прокопенко, С. І. Перепелиця, Н. М. Реплюк, Н. З. Рогатинська, В. А. Савченко, Т. В. Садова, О. М. Смушак, С. М. Стахівський, О. М. Толочко, О. С. Ткачук, Е. Л. Трегубов, Л. Д. Удалова, А. С. Черкесова, С. В. Шевчук.

Водночас, кримінальне провадження in absentia, яке складається з спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження досліджували, зокрема, такі вчені: О. В. Баулін, О. І. Верещак, В. І. Галаган, І. В. Гловюк, О. М. Дроздов, Т. Г. Ільєва, І. З. Калька, Р. Л. Кислюк, В. М. Кіяниця, М. П. Климчук, О. В. Кубарева, Д. В. Коперсак, С. І. Кравченко, О. П. Кучинська, О. В. Лазукова, М. І. Луцок, М. В. Мазур, О.В. Мазур, О. В. Маленко, В. Т. Маляренко, В. І. Маринів, О. О. Нагорнюк-Данилюк, О. І. Назарук, М. Я. Никоненко, І. В. Оборона, Є. М. Пеліхос, Д. П. Письменний, В. О. Попелюшко, В. В. Рец, В. В. Рожнова,

Д. О. Савицький, О. Ю. Татаров, А. С. Трекке, Л. Д. Удалова, Ж. В. Удовенко, Т. Г. Фоміна, Н. П. Черняк, І. В. Черниченко, С. С. Чернявський, С. Л. Шаренко, П. М. Шишман, О. Г. Шило, Д. О. Шумейко, О. Г. Яновська та інші.

Дослідження такої загальної засади кримінального провадження як розумні строки у режимі кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (in absentia) є необхідним та актуальним, оскільки надає можливість проаналізувати його певні аспекти.

До запровадження у кримінальному процесуальному законі України в 2012 році концепції розумних строків кримінального провадження Конституційний Суд України у своєму рішенні від 30.01.2003 № 3-рп/2003 зазначив, що строки досудового слідства, відповідно до міжнародних договорів України, мають бути розумними, при цьому поняття «розумний строк досудового слідства» є оціночним, тобто таким, що визначається у кожному конкретному випадку з огляду на сукупність усіх обставин вчинення і розслідування злочину (злочинів); визначення розумного строку досудового слідства залежить від багатьох факторів, включаючи обсяг і складність справи, кількість слідчих дій, число потерпілих та свідків, необхідність проведення експертиз та отримання висновків, тощо [1].

Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України), який набрав чинності у 2012 році визначив одним з завдань кримінального провадження забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду (ст. 2)[2].

При цьому, в силу ч.ч. 1, 2 ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) розумність строків визначено як загальну засаду кримінального провадження, якій повинні відповідати зміст та форма кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*) [2].

При цьому, ст. 28 КПК України розкриває змістовну характеристику такої загальної засади як розумність строків визначаючи, що розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, при цьому вони не можуть перевищувати передбачені цим КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень. Водночас вказаною правовою нормою також визначено певні критерії для визначення розумності строків кримінального провадження, серед яких: 1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо; 2) поведінка учасників кримінального провадження; 3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень [2].

Н. З. Рогатинська та Д. М. Захарків вказують, що розумність строків є необхідним правовим інститутом, що виконує важливу функцію щодо всіх видів кримінального провадження: діяльності досудового розслідування, здійснення слідчих (розшукових) дій, прийняття процесуальних рішень, судового провадження та інших процесуальних моментів [3, с. 398].

Водночас слід погодитися з Ю. В. Навроцькою, яка слушно зазначає, що вимогу щодо розумності строку розгляду справи не можна ототожнити з вимогою швидкості розгляду справи, адже поспішний розгляд справи призведе до його поверховості, що не відповідатиме вимогам розумності строку [4, с. 160].

Оскільки, приписи статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод фактично захищають обвинуваченого від квапливого розгляду (рішення ЄСПЛ у справах: *Kröcher and Möller v. Switzerland*, *Bonzi v. Switzerland*, *Borisova v. Bulgaria*, *Malofeyeva v. Russia*, *Gafgaz Mammadov v. Azerbaijan*). Хоча важливо здійснити провадження протягом належного строку, але не можна задля цього жертвувати процесуальними правами однієї зі сторін (рішення ЄСПЛ у справі «ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos v. Russia») [5, с. 78].

Розумність строків, яка визначена у кримінальному процесуальному кодексі як загальна засада, в повній мірі кореспондується з положеннями міжнародних договорів:

– статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка забезпечує кожному право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [6];

– статтею 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, яка встановлює, що кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення як мінімум на такі гарантії на основі цілковитої рівності, зокрема, бути судженим без невинуватої затримки [7];

– статтею 10 Загальної декларації прав людини, яка гарантує кожній людині для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була

розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом [8].

Водночас, Європейський суд по правах людини в своїх рішеннях стосовно застосування конвенційних норм щодо розумних строків у кримінальному провадженні звертає увагу, зокрема, на наступне:

– право кожної обвинуваченої особи на розгляд справи протягом розумного строку базується на необхідності гарантувати, що обвинуваченим не доведеться залишатись занадто довго у стані невизначеності щодо результатів кримінальних звинувачень проти них (рішення у справі *Kart v. Turkey*, заява № 8917/05) (*Kart v. Turkey*, 2009) [9];

– мета зазначеної конвенційної норми полягає у забезпеченні того, щоб обвинувачені особи у кримінальних провадженнях (справах) не перебували занадто довго під обвинуваченням (рішення в справі *Wemhoff v. Germany*, заява № 2122/64) (*Wemhoff v. Germany*, 1968) [10].

Спеціальне досудове розслідування та спеціальне судове провадження, передбачені, зокрема, ст. 139, 297¹-297⁵, 323 КПК України спрямовані на завершення досудового розслідування та ухвалення відповідного вироку за відсутності підозрюваного, обвинуваченого, які переховуються від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошені у міжнародний розшук, а також в разі проведення за рішенням уповноваженого органу обміну підозрюваного, обвинуваченого як військовополоненого.

О. М. Дроздов визначає, що ключовими ознаками спеціального досудового розслідування є: 1) здійснюється на підставі ухвали слідчого судді (ч. 2 ст. 297¹ КПК) та триває доки відповідно до ч.5 ст. 297⁴ КПК підстави для постановлення слідчим суддею ухвали перестануть існувати, проте закінчення спеціального досудового розслідування може відбутися шляхом припинення провадження через його закриття або передачі провадження до суду з обвинувальним актом; 2) особливе коло учасників, а саме здійснюється лише щодо підозрюваного у вчиненні злочинів перелічених в ч. 2 ст. 297¹ КПК України та який не є неповнолітнім, обов'язкова участь захисника (обраного підозрюваним чи призначеного відповідним центром з надання безоплатної правової допомоги) [11, с. 57–58].

Порядок кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*), який складається з спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження спрямований на забезпечення реалізації розумних строків, яке передбачає, що кожен має право, щоб обвинувачення щодо нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито (ч. 5 ст. 28 КПК України) [2].

Слідчий та прокурор зобов'язані за наявності підстав у розумний строк звернутися з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування та після надання слідчим суддею дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування, здійснювати спеціальне досудове розслідування та його завершити за відсутності підозрюваного.

Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження, в тому числі, за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*) є: 1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо; 2) поведінка учасників кримінального провадження, в тому числі, свідоме переховування особи від органів слідства та суду; 3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень (ч. 3 ст. 28 КПК України) [2].

Питання розумності строків кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого (*in absentia*) має оцінюватися з урахуванням конкретних обставин справи та напрацьованих практикою Європейського суду з прав людини таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та компетентних органів [12, с. 89].

Під час здійснення спеціального досудового розслідування прийняття слідчим чи прокурором процесуального рішення про зупинення досудового розслідування на підставі п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК України, у зв'язку з розшуком підозрюваного не відповідає завданням кримінального провадження та свідчить про зловживання слідчим прокурором своїми процесуальними повноваженнями і про порушення такої засади кримінального провадження як розумність строків.

А. С. Черкесова на підставі дослідження практичної реалізації засади дотримання розумних строків дійшла висновку, що на практиці існують порушення зазначеної засади, і хоча гарантія дотримання розумних строків є оціночним поняттям та вирішується уповноваженою особою на власний розсуд, зловживання вказаною засадою є неприпустимим, саме тому вона потребує подальшого доопрацювання та удосконалення [13, с. 340].

Слід констатувати, що нормативно вищезазначене питання належним чином не врегульовано, проте у Методичних рекомендаціях щодо процесуального керівництва спеціальним досудовим розслідуванням, схвалених протоколом засідання науково-методичної ради Генеральної прокуратури України від 25.05.2017 зазначається, що при здійсненні спеціального досудового розслідування зупинення досудового розслідування допускається лише на підставі вимог п. 3 ч. 1 ст. 280 КПК України, коли існує необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

Положення ч. 2 ст. 28 КПК України свідчать, що прокурор забезпечує проведення досудового розслідування у розумні строки. При цьому, проведення судового провадження у розумні строки забезпечує суд, а слідчий суддя лише в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції.

Верховний Суд у рішенні від 25.06.2024 у справі № 990/39/24 (адміністративне провадження № П/990/39/24), залишив без змін постановою Великої Палати Верховного Суду від 31.10.2024, щодо скасування рішення про накладення на прокурора дисциплінарного стягнення стосовно дотримання розумних строків у кримінальному провадженні виходив з наступного. Дотримання розумних строків має важливе значення для раціональності та ефективності кримінального провадження як на досудовій стадії, так і у контексті гарантій прав і свобод людини. Їхнє дотримання в кримінальному провадженні зумовлює законність учинення процесуальних дій і саму можливість здійснювати досудове розслідування представниками сторони обвинувачення. Важливим фактором для встановлення факту дотримання розумних строків є не лише загальна тривалість провадження, але і виправданість часових витрат на здійснення кожної окремої процедури [14, 15].

Недотримання розумності строків кримінального провадження порушує конституційне право особи на судовий захист, тягне за собою скасування процесуального рішення (рішення органу досудового розслідування, прокурора чи суду), а відтак негативно впливає на ефективність досудового розслідування та правосуддя. Саме тому, органи досудового розслідування, прокурор та суд, дотримуючись засади розумності строків у кримінальному провадженні, визначаючи (на власний розсуд) тривалість строків вчинення процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень тощо, обов'язково повинні враховувати засади диспозитивності та змагальності, граничні строки, які чітко закріплені в КПК України, для конкретних слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, виконання про-

цесуальних дій, складність кримінального провадження, кількість учасників, процедуру прийняття процесуальних рішень, можливі труднощі в отриманні, витребуванні та дослідженні доказів тощо [16, с. 218].

І. В. Оборонова відокремлює такі ознаки спеціального судового провадження: 1) наявність спеціальних підстав для здійснення спеціального судового провадження; 2) фізична відсутність обвинуваченого протягом усього судового провадження; 3) необхідність дотримання процесуальних гарантій забезпечення прав обвинуваченого. При цьому, підстави здійснення спеціального судового провадження автор поділяє на матеріально-правові і процесуальні. Матеріально-правова підстава передбачає вчинення обвинуваченим не будь-якого кримінального правопорушення, а лише того, яке передбачене ч. 2 ст. 297¹ КПК України. Процесуальна підстава включає: 1) наявність ухвали суду про здійснення спеціального судового провадження щодо обвинуваченого, яка постановляється за клопотанням прокурора; 2) відсутність обвинуваченого у зв'язку із: а) переховуванням від суду або на тимчасово окупованій території України, або на території держави-агресора, з метою ухилення від кримінальної відповідальності; б) оголошенням його в міжнародний розшук; в) проведенням за рішенням уповноваженого органу обміну його як військовополоненого [17, с. 42].

Прокурор у судовому провадженні зобов'язаний за наявності підстав у розумний строк звернутися з клопотанням про здійснення спеціального судового провадження, яке розглядається судом.

Задоволення судом клопотання прокурора про спеціальне судове провадження надає можливість здійснення судового провадження за відсутності обвинуваченого.

О. В. Кубарева вважає гарантіями дотримання розумних строків судового розгляду є встановлення, зокрема, у: статтях 323–327 КПК України наслідків неприбуття учасників кримінального провадження; статтях 338–339 КПК України строків, необхідних для обвинуваченого та його захисника підготуватися до захисту проти нового обвинувачення у разі його зміни або для підготовки до захисту від додаткового обвинувачення або підготовки представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, до судового розгляду та виконання прокурором вимог, передбачених статтями 276–278, 290–293 КПК України [18, с. 122].

Відтак, порядок кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*): по-перше виступає способом реалізації розумності строків у кримінальному провадженні, в якому підозрюваний, обвинувачений свідомо переховуються від органів слідства та суду, а по друге - певною гарантією дотримання розумних строків досудового розслідування та судового розгляду.

Таким чином, розумність строків є загальною засадою кримінального провадження, якій повинні відповідати зміст та форма кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*). Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*), яке складається з спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження спрямовано на проведення досудового розслідування та судового провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого: 1) при переховуванні підозрюваного, обвинуваченого від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України 2) при проведенні за рішенням уповноваженого органу обміну підозрюваного, обвинуваченого як військовополоненого. Порядок кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*) одночасно: 1) виступає способом реалізації розумності строків у кримінальному провадженні, в якому підозрюваний, обвинувачений свідомо переховуються від органів слідства та суду; 2) є певною гарантією дотримання розумних строків досудового розслідування та судового розгляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рішення Конституційного Суду України № 3-рп/2003 від 30.01.2003 у справі № 1-12/2003. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Рогатинська Н.З., Захарків Д.М. Дотримання розумних строків під час кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал* № 12/2021. С. 396-398. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/100>
4. Навроцька Ю.В. Строки судового розгляду в цивільному процесі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридичні науки»*. 2013. Вип. 3. С. 143–162.
5. Посібник із статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект) від 31.12.2019. Вищий антикорупційний суд: [сайт]. URL: https://first.vaks.gov.ua/wp-content/uploads/sites/2/2021/12/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995043>
8. Загальна декларація прав людини. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
9. Case of Kart v. Turkey (№ 8917/05) : rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 03 hrud. 2009 r. European Court of Human Rights : [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-117030%22%7D>
10. Case of Wemhoff v. Germany (№ 2122/64) : rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 27 cherv. 1964 r. European Court of Human Rights : [сайт]. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-57595%22%7D>
11. Шумейко Д.О. Теоретико-правові та практичні засади здійснення спеціального кримінального провадження в Україні. Дис. док. юрид. наук. Київ, 2021. С. 475
12. Бойко О. Розумні строки кримінального провадження в практиці європейського суду з прав людини. Національний юридичний журнал: теорія та практика, 6/2020. С. 83-90.
13. Черкесова А.С. Деякі питання дотримання розумних строків як гарантії прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу. Харків, 2017. С. 338-340.
14. Рішення Верховного Суду від 25.06.2024 у справі №990/39/24 (адміністративне провадження № П/990/39/24). Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120096677>
15. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 31.10.2024 у справі №990/39/24. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123313996#>
16. Горінецький Й.І., Нестерова І.А., Реплюк Н.М. Забезпечення розумності строків кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, серія Право, випуск 83, частина 3, 2024*. С. 213-219. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.33>
17. Оборонова І.В. Особливості судового провадження in absentia як прояву диференціації кримінального судочинства. Університетські наукові записки, 2022, № 5-6 (89-90). С. 35-47. <https://doi.org/10.37491/UNZ.89-90.4>
18. Кубарева О.В. Своєчасне правосуддя у кримінальному процесі: проблеми дотримання засади розумних строків під час судового розгляду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023 № 63. С. 119-124. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2023.63.25>